

ПРОГРАМА ПСИХОЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 8–9 РОКІВ «МАЛЕНЬКИЙ РОЗУМНИК»

Автор програми та керівник гуртка

Радецька Тетяна Михайлівна

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма «Маленький розумник» призначена для занять з молодшими школярами 8–9 років у позашкільному навчальному закладі. Вона спрямована на дітей, які зазнають труднощів у навчанні або не мають достатньої мотивації вчитися. Тому на заняттях багато часу присвячено завданням, у яких дитина незалежно від навчальних успіхів відчуває власну цінність і значущість. Програма спрямована на розвиток і вдосконалення комунікативних навичок, уважності, просторових уявлень, формування розумового плану дій та мовленнєвих функцій, розвиток продуктивності психічної діяльності.

Групові заняття проводять в ігровій формі за методиками, що стимулюють розвиток дитини як у сфері взаємин, так і в пізнавальній діяльності. Ігрова діяльність навчає дитину керувати власною поведінкою та через взаємодію з іншими розширює її рольовий репертуар. Спілкування дитини в групі розширює межі її усвідомлення власних можливостей через сприйняття дій інших та взаємодію з іншими. Створення ситуації успіху виявляє здатність дитини до самоактуалізації й ефективнішого засвоєння знань. Найслабшим місцем у дітей, які відчувають труднощі в школі, є розвиток мовлення. Таким дітям важко висловити власні думки та почуття, звертатися до інших, відповідати на звернення. Вдосконалення спонтанного мовлення дитини сприяє формуванню мовленнєвих операцій, логічних умовиводів.

Мета програми: діагностика та розвиток пізнавальних процесів, вміння спілкуватися з однолітками, педагогами; сприяння формуванню соціальних і етичних норм поведінки, розвиток мотиваційно-особистісної сфери (наявність навчальної мотивації, стійкий емоційний стан, система оцінки себе та ставлення до світу), навчання

створенню нового, ексклюзивного, розвиток фантазії, нестандартного бачення світу, формування внутрішнього плану розумових дій.

Робочі завдання програми (за структурою занять)

А. Інформаційно-мотиваційні:

- Розширити знання дітей про навколишню дійсність, що сприяють поліпшенню соціальних навичок.
- Ознайомити з правилами просторової організації навчального матеріалу.
- Розширити знання про поняття «пам'ять», види пам'яті.
- Розширити знання про наявність у людини позитивних і негативних емоцій (радість, вдячність, подив, інтерес, смуток, сором, страх, гнів).
- Розширити знання про фізичні прояви позитивних і негативних емоцій: мімічні, сенсорно-рухові, звукові тощо.
- Ознайомити з призначенням емоційних виразів у спілкуванні з іншими особами (наприклад, між дітьми та дорослими).
- Спонукає розпізнавати різницю між почуттями та вчинками.

Б. Навчальні:

- Навчити дітей правильно та послідовно висловлювати власні думки, дотримуючись правил побудови повідомлення.
- Навчити швидко мислити, переключати та концентрувати увагу.
- Навчити самостійно планувати, здійснювати та контролювати результат навчальних дій.
- Навчити узагальнювати й аналізувати.
- Навчити працювати відповідно до інструкції.
- Навчити підпорядковувати свою діяльність часу, відведеному на виконання завдання.
- Навчити розрізняти, розпізнавати, розділяти й адекватно називати емоційні прояви інших людей.
- Навчити коректно висловлювати своє ставлення до співбесідника.

- Навчити прийомам знаходження спільних рішень у конфліктних ситуаціях.
- Навчити прийомам ініціативного встановлення контакту з різними людьми (однолітками, старшими дітьми та з дорослими людьми).

В. Розвивальні:

- Розвивати в дітей мотивацію до навчання.
- Розвивати комунікативні навички.
- Розвивати вміння колективно обговорювати завдання.
- Розвивати навички самостійної навчальної діяльності.
- Розвивати здатність працювати усно.
- Розвивати координацію тіла та дрібну моторику рук.
- Розвивати здатність усвідомлювати й адекватно виражати емоції.
- Розвивати адекватну самооцінку.
- Розвивати емпатію як здатність розуміти емоційний стан іншої людини та вміння співчувати іншим.

Г. Виховні:

- Виховувати вміння вислуховувати товаришів.
- Виховувати самоусвідомлення «Я» та «Ми» (доброзичливе ставлення до оточення).
- Виховувати повагу до стану й інтересів інших.
- Виховувати бажання співпрацювати з іншими.

Д. Організаційно-психотерапевтичні:

- Забезпечувати умови для зняття надмірного емоційного напруження, скутості, збудження та тривожності вихованців.
- Сприяти вдосконаленню конструктивної поведінки вихованців.
- Сприяти ауторелаксації вихованців, навчити їх знімати психом'язове напруження.
- Сприяти розвитку пам'яті вихованців, їх мислення, зосередженості, уяви, стійкості та концентрації уваги.
- Сприяти поглибленню знань про довколишній світ.
- Сприяти збагаченню активного словникового запасу вихованців.

Організаційно-методичні умови освітнього процесу

Програма розрахована на дітей молодшого шкільного віку (8–9 років). Заняття проводять двічі на тиждень. Тривалість заняття — 2 академічні години, що охоплюють теоретичну та практичну частини. Загальний обсяг річного курсу — 144 години.

Рекомендована кількість дітей у групі — 15. Знайомство з гуртківцями відбувається шляхом анкетування дітей і батьків («Анкета очікувань»). Особливості кожної дитини визначають діагностуванням, яке проводять на початку та наприкінці навчального року. Тести, бесіди, спостереження мають визначити стан емоційно-вольової, пізнавальної та комунікативної сфер особистості дитини.

Кожне заняття проводять в ігровій формі, використовують театралізацію, казки, музику, ритмічні вправи. Також використовують змінну форму навчання, коли окремі учні на різних етапах заняття працюють індивідуально, у міні- та у великій групах.

Структура занять у даній програмі має функціональні особливості.

Початковий етап

- *Вступний «ритуал вітання»* сприяє згуртуванню дітей і налаштовує їх на позитивну взаємодію.

- *Вправа «Новини»* дає можливість обмінятися інформацією про останні події та розказати про свій настрій.

- *Комунікативну гру* проводять для підвищення енергетичного ресурсу групи.

Основний етап заняття

- *Розвиток психоемоційної сфери* — діагностично-проективна бесіда за темою, вправи (групові, парні або індивідуальні); рольова гра (з коментарем або самооцінкою та рейтингом успішності).

- *Розвиток інтелектуальних здібностей* — логічні вправи, завдання.

Заключний етап заняття

- *Релаксація* (вправи для м'язового розслаблення, «домашні завдання»).

- *Заключний «ритуал прощання»* сприяє розслабленню дітей після роботи та формує позитивне ставлення до заняття в цілому.

Таблиця 1

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ

Ко д	Розділи програми	Підрозділи програми		
«М»	Розвиток позитивної мотивації до навчання	«М».1. Формування внутрішньої мотивації до навчання	«М».2. Формування адекватної самооцінки	
«П»	Розвиток пізнавальних процесів	«П».1. Розвиток пам'яті	«П».2. Розвиток уяви	«П».3. Розвиток уваги
«К»	Розвиток і вдосконалення комунікативни х навичок	«К».1. Розвиток уміння володіти засобами спілкування	«К».2. Розвиток установки на взаємодію та доброзичливе ставлення до оточення	«К».3. Формування позитивного образу «Я»
«М»	Розвиток мисленнєвої діяльності	«М».1. Розвиток логічного мислення	«М».2. Розвиток асоціативного мислення	«М».3. Формування вміння виділяти суттєве
«М»	Розвиток мовленнєвої діяльності	«М».1. Розвиток усного мовлення	«М».2. Ознайомлення з письмовим мовленням	«М».3. Розвиток діалогічного та монологічного

			мовлення
«С»	Розвиток навичок самоорганізації	«С».1. Розвиток навичок самостійної навчальної діяльності	«С».2. Розвиток уміння впорядковувати свою діяльність відповідно до часу

Таблиця 2

ОГЛЯД ЗМІСТУ ПРОГРАМИ

Символи	Модулі програми	Завдання	Засоби формування. Форми організації
«М»	Розвиток позитивної мотивації до навчання	Формування внутрішньої мотивації до навчання. Формування адекватної самооцінки	Тестові методики, обговорення казки, малювання, рухливі ігри, вправи на підвищення самооцінки, елементи арт-терапії
«П»	Розвиток пізнавальних процесів	Розвиток пам'яті, уваги, уяви, спостережливості	Вивчення віршів напам'ять, тестові методики, вправи на відтворення зразка, робота з казкою, логічні задачі, розвивальні вправи
«К»	Розвиток і вдосконалення комунікативних навичок	Розвиток уміння володіти засобами спілкування. Розвиток установки на взаємодію та доброзичливе ставлення до інших.	Комунікативні та сюжетно-рольові ігри. Рухливі ігри. Читання казок з подальшим їх обговоренням. Сумісні дії (від проектування до оцінювання результату роботи). Впізнавання та зміни стану за піктограмами

		Формування позитивного образу «Я»	
«М»	Розвиток мисленнєвої діяльності	Розвиток логічного та творчого мислення	Тестові методики. Логічні задачі. Загадки, пазли, розвивальні вправи. Завершення незакінчених історій. Рольові ігри
«М»	Розвиток мовленнєвої діяльності	Розвиток монологічного та діалогічного мовлення, здатності правильно висловлювати думки	Вивчення віршів, складання розповідей за малюнком чи вибраними предметами. Розвивальні вправи, ігри
«С»	Розвиток навичок самоорганізації	Розвиток навичок самостійної навчальної діяльності. Розвиток уміння впорядковувати свою діяльність	Тестові методики, логічні задачі та вправи. Художні практики (малювання, ліплення, виготовлення аплікацій, колажів). Конструювання та малювання за зразком

Таблиця 3

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назви модулів	Кількість годин		
	Теорія	Практика	Всього
Вступне заняття	-	2	2
Модуль 1. Розвиток позитивної мотивації до навчання	4	14	18
Модуль 2. Розвиток пізнавальних процесів	4	52	56
Модуль 3. Розвиток і вдосконалення комунікативних навичок	6	14	20
Модуль 4. Розвиток мисленнєвої діяльності	2	18	20
Модуль 5. Розвиток мовленнєвої діяльності	4	10	14
Модуль 6. Розвиток навичок самоорганізації	2	10	12
Підсумкове заняття	-	2	2
Разом	22	122	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ**Вступне заняття (2 год)**

Знайомство. Вправи на згуртованість та адаптацію в групі. Вправи «Піжмурки», «Паровозик», «Ласкаве ім'я», спільний малюнок.

Модуль 1. Розвиток позитивної мотивації до навчання (18 год)

Тема 1. «Я — школяр» (2 год)

Розминка «Батьки, вчителі, учні». Вправи «Незакінчені речення», «Що робить учень». Малюнок «Ідеальна школа».

Практичне заняття (2 год). Діагностика мотиваційної сфери. Вправи на адаптацію до школи «Школа на планеті “Навпаки”», «Що робить учитель?», «Я — книжкова шафа». Вивчення вірша.

Тема 2. Позитивна мотивація (2 год)

Вправи на формування позитивної мотивації до навчання. Вправи «Що я відчуваю в школі?», «Шкільна фотографія». Робота з казкою «Про дівчинку та сувору вчительку».

Тема 3. Мої позитивні риси (2 год)

Усвідомлення власних позитивних рис характеру. Вправи «Я пишаюсь», «Зайчик-хвастун», «Встаньте, хто...». Малюнок «Квітка». Робота з казкою.

Тема 4. Самооцінка (8 год)

Вправи на формування позитивної самооцінки в учнів «Перетворись на іграшку», «Моє ім'я». Кричалка «Я хороший». Вправи «Раніше — пізніше», «Я в майбутньому», «Відгадай, хто я», «Мій майбутній дім», «Я — чарівник». Робота з казкою.

Тема 5. Підсумкове заняття (2 год)

Розважальна гра «Ми зростаємо — ми мріємо».

Модуль 2. Розвиток пізнавальних процесів (56 год)

Тема 1. Пам'ять як психічний процес (2 год)

Діагностика домінантного типу пам'яті. Методика «Запам'ятай». Вправи «Якщо ти корабель...», «Скажи ведмедику добрі слова», «Передай повідомлення». Робота з казкою.

Тема 2. Довготривала пам'ять (2 год)

Поняття та діагностика довготривалої пам'яті. Вправи на розвиток довготривалої пам'яті «Що ти робив улітку?», «Що тобі подарували на День народження?», «Раніше — пізніше», «Покажи тварину». Переказ казки.

Тема 3. Короткочасна пам'ять (2 год)

Поняття та діагностика короткочасної пам'яті. Вправи на розвиток короткочасної пам'яті «Запам'ятай, що змінилося», «Запам'ятай і відтвори», «Покажи тварину». Малюнок «Малюємо казку».

Тема 4. Зорова пам'ять (2 год)

Вправи на розвиток зорової пам'яті «Де чие місце?», «Що в скриньці?», «Що червоного кольору?», «Посміхнись, як...», «Золотий ключик», «Де ніс, де вухо?».

Тема 5. Словесно-логічна пам'ять (2 год)

Вправи на розвиток словесно-логічної пам'яті «Запам'ятай оповідання», «Опиши тварину», «Вгадай, де я йду», «Муха», «Запам'ятай вірш».

Тема 6. Слухова пам'ять (2 год)

Вправи на розвиток слухової пам'яті «Знайди за описом», «Запам'ятай і відтвори», «Фотополювання», «М'ячик», «Якби...», «Послухай і повтори». Слухові диктанти. Вправа «Заборонене число».

Тема 7. Моторна пам'ять (2 год)

Вправи на розвиток моторної пам'яті «Боулінг», «Чарівні палички», «Буратіно хоче в гості», «Згадаємо хороші справи», «Встань, хто...». Аплікація з кольорових шматочків паперу.

Тема 8. Образна пам'ять (2 год)

Вправи на розвиток образної пам'яті «На що це схоже?», «Опиши тварину», «Передай почуття».

Тема 9. Комбінована пам'ять (2 год)

Вправи на розвиток комбінованої пам'яті «Покупки», «Буває — не буває», «Птах — звір — риба», «Запам'ятай малюнки». Малюнок за казкою «Троє поросят».

Практичне заняття (2 год). Діагностика різних видів пам'яті.

Тема 10. Уява (2 год)

Вправи на розвиток продуктивної уяви «Фантазія», «Хто де живе?», «Допоможи Колобку», «Слово — казка». Малюнок на вільну тему.

Тема 11. Креативні здібності (2 год)

Вправи на розвиток креативних здібностей «Що було б, якби...», «Так, ні», «Монолог картоплі». Малюнок «Вигадана тварина».

Тема 12. Сприйняття (2 год)

Вправи на розвиток зорово-просторового сприйняття «Допоможи бджілці знайти...», «Невидимі слова», «Лабіринт», «Заборонений рух».

Тема 13. Просторова орієнтація (2 год)

Вправа на розвиток уміння орієнтуватися в просторі «Піжмурки».

Тема 14. Увага як психічний процес (10 год)

Діагностика рівня розвитку уваги. Методика «Знайди та викресли» (2 год).

Вправа на розвиток довільної уваги «Що переплутав художник» (2 год).

Вправа на збільшення об'єму уваги «Розплутай клубок» (2 год).

Вправи на розвиток стійкості уваги «Порівняй два малюнки», «Знайди розбіжності» (2 год).

Розвиток уваги в умовах колективної діяльності. Вправи «Встань, у кого колір...», «Букви на спині» (2 год).

Тема 15. Практичне заняття (2 год)

Вправи на розвиток уваги, логічного мислення, пам'яті «Склади малюнок», «Розповідь навпаки».

Тема 16. Аналітичне сприйняття (2 год)

Вправи на розвиток аналітичного сприйняття матеріалу «Що тут зайве?», «Тактильний образ», «Зелений крокодил у синьому капелюсі».

Практичне заняття (2 год). Вправи на розвиток просторового сприйняття «П'ять предметів одного кольору», «Пройди лабіринт».

Практичне заняття (2 год). Вправи на розвиток тактильно-просторового сприйняття та пам'яті «Море хвилюється», «Чарівний мішечок». Ліплення тварини з солоного тіста з пам'яті.

Тема 17. Уміння слухати (2 год)

Розвиток уміння сприймати словесні вказівки та підкоряти їм свою діяльність. Вправи «Графічний диктант», «Холодне — гаряче».

Тема 18. Розвиток дрібної моторики рук (6 год)

Вправи на розвиток дрібної моторики рук «Зарядка для пальчиків», «Збери кульки», «Склади з паличок». Аплікація зі шматочків (2 год).

Вправи «Замок зі склянок», ліплення з солоного тіста (2 год).

Вправи «Зарядка для пальчиків», «Знайди та домалуй», робота з манкою (2 год).

Тема 19. Підсумкове заняття (2 год)

Діагностика психічних процесів.

Модуль 3. Розвиток і вдосконалення комунікативних навичок (20 год)

Тема 1. Спілкування (4 год)

Вправи на розвиток уміння володіти засобами спілкування «Скажи ведмедику добрі слова», «Передай повідомлення», «Засмутився — звеселів». Робота з казкою «П'ятірка та добре серце».

Тема 2. Дружелюбність (2 год)

Вправи на формування дружелюбності та взаємоповаги «Подаруй усмішку», «Хто сьогодні молодець», «Які якості людини ми задумали». Робота з казкою.

Тема 3. Групова взаємодія (2 год)

Ігри на розвиток групової взаємодії та навичок спілкування «Нитка та голка», «День народження у...», «Стежинка», «Серце групи», «Якості — пошепки». Спільний колаж на задану тему.

Тема 4. Співпереживання (2 год)

Вправи на розвиток уміння співпереживати та співчувати «Допоможи котику», «Ведмедик заблукав». Робота з казкою «Я не такий, як усі».

Тема 5. Суперечки та конфлікти (2 год)

Вправа на розвиток уміння вирішувати конфліктні ситуації та суперечки «Допоможи Сергійку». Робота з казкою.

Тема 6. Уміння домовлятись (2 год)

Вправи на розвиток уміння взаємодіяти з однолітками, домовлятися в групі. Спільний колаж. Гра «Чарівний ліс». Вправа «Я тебе розумію».

Тема 7. Толерантність (2 год)

Розвиток толерантного та ввічливого ставлення до оточення. Вправи «М'ячик», «Змагання», «Чиї якості?». Робота з казкою.

Практичне заняття (2 год). Сюжетна гра «У місті друзів».

Тема 8. Підсумкове заняття (2 год)

Вправи на закріплення комунікативних навичок. Спільне свято «Школа моєї мрії».

Модуль 4. Розвиток мисленнєвої діяльності (20 год)

Тема 1. Спостережливість (2 год)

Розвиток спостережливості, вдосконалення вміння встановлювати закономірності. Вправи «Плутанина», «Циганка», «Ранок», «П'ять предметів кольору...», «Опиши сусіда». Малюнок «Пора року».

Тема 2. Гнучкість мислення (2 год)

Вправи на розвиток гнучкості мислення, вміння порівнювати «Знайди відмінності», «Що було б, якби...», «Придумай фінал». Гра «Малюнковий лист».

Тема 3. Логічне мислення (2 год)

Вправи на розвиток словесно-логічного мислення «Динозаврики», «Отут щось не так», «Загадай іграшку». Аплікація «Веселі баранці».

Тема 4. Асоціативне мислення (2 год)

Вправи на розвиток асоціативного мислення «Вийшов у поле Боровик», «Асоціації», «На що схоже ...?». Робота з казкою.

Тема 5. Конкретизація та узагальнення (2 год)

Розвиток здатності конкретизувати поняття. Вправи «Скажи одним словом», «Знайди зайве». Кричалка «Я хороший». Вправи «Що в мішечку?», «Перекажи головне», «Добре — погано».

Тема 6. Наочно-образне мислення (2 год)

Вправи на вдосконалення наочно-образного мислення «Головоломка з паличками», «Предмет з геометричних фігур», «Розберімо на частини». Виріб «Рибка».

Тема 7. Абстрактне мислення (2 год)

Вправа на розвиток абстрактно-логічного мислення «Так чи ні?». Ігри «Будиночок», «Зелений, червоний, синій», «Струмочок». Робота з казкою «В одному лісі жила-була...».

Тема 8. Практичне заняття (2 год)

Вправи, що сприяють формуванню вміння виділяти суттєве: «Перекажи розповідь», «Що розповіла сова?», «Був собі кіт...». Релаксація «Сонечко».

Тема 9. Практичне заняття (2 год)

Вправи на вдосконалення логічного мислення «Розрізані малюнки», «Шифрувальник», «Кухня», «Доторкнись до...».

Тема 10. Підсумкове заняття (2 год)

Діагностика психічних процесів.

Модуль 5. Розвиток мовленнєвої діяльності (14 год)

Тема 1. Розвиток усного мовлення (2 год)

Вправи на розвиток розгорнутого монологічного та діалогічного мовлення «Склади історію за зразком», «Придумай фінал», «Згадай», «Ланцюжок слів».

Тема 2. Розвиток усного мовлення (2 год)

Вправи на розвиток розгорнутого діалогічного мовлення «Історія разом», «Малечі про цікаві речі». Вірш напам'ять.

Тема 3. Розширення словникового запасу (2 год)

Знайомство з визначеннями, синонімами, антонімами. Вправи «Назви протилежне», «Назви одним словом», «Опиши тварину», «Закінчи слово». Гра «Замок».

Тема 4. Зв'язне мовлення (2 год)

Вправи на розвиток уміння правильно та послідовно викладати думки «Склади розповідь за обраними предметами», «Мої канікули», «Утвори речення зі словами», «Я люблю себе за те...».

Тема 5. Підсумкове заняття (2 год)

«Створюємо програму на радіо».

Модуль 6. Розвиток навичок самоорганізації (12 год)

Тема 1. Уміння чути та виконувати завдання (2 год)

Бесіда «Чому важливо чути інструкцію та правильно її виконувати?». Вправи, що сприяють формуванню вміння працювати за зразком і відповідно до інструкції «Цікаві доріжки», «Темні та світлі мішечки». Ігри «Замок з кубиків», «Літера «С».

Тема 2. Самостійність (2 год)

Поняття самостійності, бесіда з дітьми. Вправи на розвиток і вдосконалення навичок самостійної навчальної діяльності «Допоможи мамі», «Заспокой дитину», «Встаньте, хто сьогодні...», «Склади історію».

Практичне заняття (2 год). Сюжетна гра «Планета самостійних малюків».

Тема 3. Володар часу (2 год)

Бесіда про те, як важливо встигати виконати заплановане та як цьому можна навчитися. Вправи на розвиток уміння бути дисциплінованим і

впорядковувати свою діяльність відповідно до часу «Поросятка», «Цікаві фігури». Ігри з пазлами. Аплікація з пластиліну.

Тема 4. Планування діяльності (2 год)

Ознайомлення з поняттям планування. Вправи на розвиток уміння планувати майбутню роботу «Подорож на казковий острів», «Я в майбутньому», «Збираємо ведмедика до школи». Робота з казкою.

Тема 5. Контроль (2 год)

Бесіда «Навіщо нам контролювати свою діяльність?». Вправи, що сприяють формуванню вміння контролювати власну діяльність. Гра «Змагання». Вправа «Море хвилюється».

Тема 6. Підсумкове заняття (2 год)

Сюжетна гра «У гостях у Вінні-Пуха». Закріплення вивченого. Діагностика.

МОНІТОРИНГ УСПІШНОСТІ ВИХОВАНЦІВ

За напрямом емоційного розвитку можна орієнтуватися на позитивну динаміку *поведінки дитини* за такими показниками:

- переважають оптимістичне самопочуття, гарний настрій;
- дитина розрізняє основні емоції, називає кожну, розуміє свій емоційний стан і стан інших;
- адекватно реагує на різні життєві події, ситуації;
- усвідомлює та може пояснити, що спричиняє певну емоцію;
- вміє стримувати негативні емоції, контролювати свої почуття;
- знає, як позитивні та негативні переживання впливають на стан і настрій людей.

За напрямом соціального розвитку такі показники якості:

- дитина швидко звикає до нових умов життя, добре орієнтується в новому середовищі, пристосовується до його вимог, конструктивно впливає

на інших;

- довіряє знайомим дорослим, вільно з ними спілкується, у разі потреби звертається по допомогу;

- налагоджує дружні відносини з однолітками;

- намагається визначати свій статус у колі ровесників, яких вважає авторитетними, заявляє про свої можливості, демонструє вміння;

- узгоджує свої дії з партнерами у спільній діяльності, вміє домовлятися, укладати угоди, виходити з конфлікту з найменшим докладанням зусиль; поводить мирнолюбно;

- поводить відповідально, може обґрунтувати свої рішення та вчинки;

- знає межі соціально схвалюваної, прийнятної та неприйнятної поведінки;

- виважено ставиться до контактів з незнайомими людьми та їхніх пропозицій, утримується від спілкування з «чужими» без дозволу рідних.

За напрямом морального розвитку показники якості такі:

- дитина знає головні правила моральної поведінки та намагається дотримуватися їх;

- диференціює поняття «добро» та «зло», може дати оцінку вчинкам (своїм та інших людей);

- толерантна щодо інакшості інших, визнає та поважає схожі та відмінні риси людей;

- поводить чесно та правдиво;

- ініціює допомогу та підтримку всім, хто потребує, намагається захистити менших і слабших за себе;

- виявляє турботу про інших, прагне бути корисною, намагається втішити, заспокоїти;

- вчиняє справедливо, совісно не лише в присутності дорослих, а й за відсутності контролю з їхнього боку;

- схильна до самопокладання відповідальності за когось/щось;
- намагається утримуватися від ревнощів, мстивості, жадібності, заздрощів, зловтіхи, прагнення домінувати над кимось.

Розвиток пізнавальних процесів. Дитина повинна:

- мати мотивацію до навчання в школі;
- мати адекватну самооцінку;
- вміти працювати за зразком;
- вміти працювати відповідно до інструкції педагога;
- вдосконалити навички самостійної навчальної діяльності;
- вміти розгорнуто розповідати про послідовність виконання навчальної роботи;
- вміти планувати роботу;
- вміти впорядковувати свою діяльність відповідно до відведеного часу;
- знати, навіщо потрібна мова;
- збагатити активний і пасивний словниковий запас;
- вміти вести діалог під час навчальної діяльності;
- вміти відповідати на запитання так, як вимагає завдання;
- вміти розповідати про послідовність виконання роботи;
- вміти висловлювати думки;
- вміти логічно мислити;
- вміти виділити, групувати предмети за однією характерною ознакою;
- вміти узагальнювати, аналізувати;
- вміти встановлювати закономірності;
- вміти виділяти головне;
- вміти виявляти в явищах і предметах спільне та відмінне;
- вміти володіти засобами спілкування;
- вміти взаємодіяти з іншими та доброзичливо ставитися до однолітків;
- вміти колективно обговорювати завдання;

- вміти вислуховувати товаришів;
- вміти коректно виражати своє ставлення до співбесідника;
- мати позитивний образ «Я»;
- мати розвинені всі види пам'яті;
- знати різні способи запам'ятовування інформації та використовувати їх;
- знати, навіщо слід бути уважним;
- мати розвинені властивості уваги (обсяг, концентрація, розподіл, переключення);
- мати розвинене зорове сприйняття, спостережливість;
- мати розвинене слухове сприйняття;
- мати розвинене дотикове сприйняття;
- вміти добре орієнтуватися в просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. — К.: Либідь, 1997. — 376 с .
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. — К.: Світич, 2008. — 430 с.
3. Хухлаева О. В. Тропинка к своему Я: уроки психологи в начальной школе (1–4 кл) / О. В. Хухлаева. — 4-е изд. — М.: Генезис, 2011. — 344 с.
4. Хухлаева О. В. Практические материалы для работы с детьми 3–9 лет. Психологические игры, упражнения, сказки / О. В. Хухлаева. — 3-е изд. — М.: Генезис, 2011. — 176 с. ил. — (Психологическая работа с детьми).
5. Коробко С. Л. Робота психолога з молодшими школярами. Методичний посібник / С. Л. Коробко, О. І. Коробко. — 2-ге видання. — К.: Літера ЛТД, 2008. — 416 с.

6. Сидоренко Н. О. Перший раз у перший клас: адаптація дітей до навчання у школі / Н. О. Сидоренко. — К.: Шк. світ, 2009. — 176 с. — (Серія «Психологічна скарбничка»).
7. Сапракіна Олена. Розумні руки — світла голова. - 2-ге вид., стереотипне / Олена Сапракіна. — К.: Вид. дім «Шкіл. світ», Вид. Л. Галіцина, 2006. — 112 с. — (Б-ка «Шк. світу»).
8. Антощак О. Розуміння — розум — творчість / О. Антощак, І. Ганжала, Н. Ніколаєнко. — К.: Вид. дім «Шкіл. світ», Вид. Л. Галіцина, 2006. — 112 с., (4) арк. — (Б-ка «Шкіл. світу»).
9. Бутрім В. Грамоти навчатися — все одно що гратися / В. Бутрім. — 2-ге вид., стереотипне. — К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. — 112 с. — (Б-ка «Шк. світу»).
10. Мардер Л. Д. Цветной мир. Групповая арт-терапевтическая работа с детьми дошкольного и младшего школьного возраста / Л. Д. Мардер. — М.: Генезис, 2007. — 143 с., ил.
11. Мамаєва В. В. Логіка / В. В. Мамаєва. — К.: Махаон-Україна, 2010. — 32 с., іл.
12. Мамаєва В. В. Кросворди / В. В. Мамаєва. — К.: Махаон-Україна, 2010. — 32 с., іл.
13. Розвиваючі вправи. 6–7 років. — К.: ТОВ «Перо», 2012. — 144 с.
14. Литвиненко С. А. Ігротерапія / Світлана Литвиненко. — К.: Шк. світ, 2010. — 128 с. — (Бібліотека «Шкільного світу»).
15. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Наук. вид. / І. Д. Бех. — К.: Либідь, 2003. — 280 с.
16. Чепка О. В. Психолого-педагогічні засади ігрової діяльності. Навчальний посібник / О. В. Чепка. — Умань: РВЦ «Софія», 2008. — 132 с.
17. Возрастные особенности психического развития детей / Под ред. И. В. Дубровиной, М. И. Лисиной. — М., 1982. — 457 с.

18.Бреслав Г. М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: норма и отклонения / Г. М. Бреслав. — М.: Педагогика, 1990. — 144 с.